

Metodologie aplikované etiky

nástroje pro vyhodnocování kazuistik

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

^[1] Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

^[2] Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

Materiály k výuce etiky médií, 2024

Obsah

- 1 Principy aplikované etiky
 - Morální obsah
 - Morální dilema
 - Shrnutí
- 2 Specifické rozhodovací modely: může novinář lhát?
- 3 "Obecný model" Ralpha Pottera
 - Ralph Potter
 - Clifford G. Christians
- 4 Ke kritice Potter Boxu: Kristen Swain
- 5 Zdroje

Oddíl 1

Principy aplikované etiky

Co to je morální dobro?

Aplikovaná etika se nezabývá pouze otázkou, jak dosáhnout nějakého odborného či profesního cíle, ale jak to udělat, aby toto jednání bylo dobré — čili produkovalo morální dobro a zamezovalo morálnímu zlu. Co to je morální dobro?

Morální dobro

Usilujeme o různé druhy dober — říkáme, že dobrý je film, který jsme viděli, dobrý je člověk, který nám pomohl v nesnázích, dobrá byla večeře nebo dovolená. Morální dobro má ale specifický charakter, protože vyjadřuje *jakými jsme lidmi*. Člověk se nerodí morálně dobrý či špatný. Abychom mu mohli přisoudit tuto vlastnost, musí jednat. Morální dobro je tedy spojené s jednáním. Různé etické přístupy definují morální dobro odlišně, ale všechny tak činí na základě úvahy, co to znamená být člověkem — morální dobro je realizací účelnosti lidské existence: "Dobro či špatnost nějakého jednání je určeno vztahem k ideji pravé lidskosti."¹ Morální dobro člověku uděluje důstojnost a dobré je to, co ji zachovává.

¹Varga, Andrew. *On Being Human: Principle of Ethics*. 1978, s. 9.

Odkud pochází morální obsah?

Existují tři hlavní přístupy (teorie), odkud pochází morální obsah, tedy představa o mravním dobru v aplikované etice:²

- *Internalismus*: zdrojem jsou zavedené praxe, tedy zvyky určité komunity. Každé lidské konání má nějaký étos, kterému porozumíme, pokud praxi začneme vykonávat — a vnitřní standardy dané profese definují, kdo je dobrým praktikem. Limity: tradice není garancí morální adekvátnosti, dogmatismus.
- *Externalismus*: zdrojem je etická teorie, právo, veřejné mínění nebo náboženské instituce apod. Limity: abstraktní myšlenky odtržené od praxe.
- *Smišený internalismus a externalismus*: morální étos je kulturně determinovaný, liší se v různých profesích — povinnosti vyplývají z profese i kultury. Limity: přílišná závislost na kultuře, relativismus, přeceňování míry, do níž lidé v komunitě sdílí hodnoty.

²Beauchamp, Tom L. "The Nature of Applied Ethics". 2005.

Jaké známe etické teorie?

Různé přístupy k definici morálního dobra a jeho dosažení (viz externalismus) nalezneme ve filozofii morálky a lze je zhruba roztřídit takto:

- etika ctnosti** hledá středové jednání, je zaměřena na vyváženost, proporcionalitu, je situační — vyplývá z okolností (Aristotelés, Konfucius)
- deontologie** hledá univerzální principy, platné za všech okolností na základě racionální úvahy (Immanuel Kant, William D. Ross)
- utilitarismus** sleduje následky jednání, čili zda ve společnosti zvyšuje štěstí a zmírňuje bolest (J. Bentham, J. S. Mill)
- e. spravedlnosti** posuzuje, jak dané jednání dopadne na slabé, chudé, vyloučené (J. Rawls)
 - etika péče** nebo také etika lásky (žido-křesťanské *agapé*) se orientuje na druhého člověka, na soucit, péči o dobro druhých

Morální dilema

V životě se málokdy nacházíme v situacích, kdy je jasné, co máme dělat. Většinou při našem rozhodování soupeří různé alternativy, mezi nimiž vybíráme. Vzniká *morální dilema*, který řeší nějaký konkrétní *aktér* — člověk.

Jaká existují morální dilemata?

Odborná literatura rozlišuje různé druhy morálních dilemat:³ při *epistemických konfliktech* potřebujeme zjistit, která varianta má přednost; při *ontologických konfliktech* jsou si rovny — jde o *pravá morální dilemata*.⁴ Můžeme řešit morální dilemata, která *vycházejí z nás*, anebo jsou *vnucená světem*. Může rozlišit i dilemata *povinností* a *zákazů* — v prvním volíme mezi povinnostmi, v druhém jsou všechny varianty špatné ("Sofiina volba"). A lze rozlišovat i morální dilemata podle toho, zda se rozhoduje *jeden aktér*, nebo *více lidí*.

³McConnell, Terrance. "Moral Dilemmas". 2024.

⁴Davis, N. Ann. "Moral Dilemmas". 2005.

Jak ospravedlnit morální pravidlo?

Rozeznáváme tyto hlavní přístupy k ospravedlnění morálních rozhodnutí:⁵

- *Top-down modely*: existující obecné normy aplikujeme na určitou situaci. Limity: obecné normy nejsou přesné, hrozí nekončící potřeba ospravedlňovat (každá norma hledá ospravedlnění).
- *Bottom-up modely*: například kazuistika nebo pragmatismus. Normy se mění s časem a odvozují se z praxe. Limity: fakta "nehovoří sama za sebe", pravidla nevyplývají přímo ze situací, neřeší konflikty ("metoda bez obsahu").
- *Koherentismus čili reflexivní rovnováha*: vycházíme od širokého souboru možných morálních soudů a testujeme a revidujeme je tak, aby postupně vytvořily koherentní celek. Limity: neokonečný proces, koherence nezaručuje morální ospravedlnění (i koherentní soubor principů může být nemorální)

⁵Beauchamp, Tom L. "The Nature of Applied Ethics". 2005.

Příklad reflexivní rovnováhy

Představme si, že řešíme konflikt související se zásahem do soukromí vysokého státního úředníka. Uniklo video, na kterém užívá drogy a věnuje se hromadným sexuálním aktivitám. V konfliktu je požadavek zachovat soukromí a důstojnost člověka a veřejný zájem. Na první pohled nejde o koherentní principy, proto musíme oba limitovat, abychom je "usmířili". A to například tím, že nebudeme zveřejňovat video ani necitlivý materiál, ale pouze popíšeme podstatu selhání, veřejný zájem omezíme tak, že se bude týkat pouze té oblasti, která může mít vliv na výkon funkce — čili nikoliv sexuální aktivity, ale užívání drog. V dalším kroku budeme uvažovat o tom, zda je naše úvaha koherentní s dalšími morálními principy, např. s kritérii objektivity či nezávislosti (není video účelné, nástroj boje mezi lidmi v úřadě?).

Tento příklad vychází z reálného případu, kdy byla v roce 2016 médiím poskytnuta diskreditační nahrávka hradního protokoláře Jindřicha Forejta.

Shrnutí

- Aplikovaná etika posuzuje profesní jednání nejen na základě jeho efektivnosti (bylo dosaženo účelu), ale i zvolených prostředků a toho, zda praxe produkuje morální dobro
- Rozeznáváme tři základní přístupy k tomu, odkud pochází morální obsah: zavedené praxe (internalismus), vnější teorie (externalismus) nebo dynamický vztah kultury a profese (smíšený přístup).
- Aplikovaná etika z filozofie přebírá etické teorie, jako je etika ctnosti, deontologie, utilitarismus, etika spravedlnosti či péče.
- Řešíme morální dilemata, tedy konflikty povinností a hodnot; pokud nelze rozhodnout, která povinnost má přednost, hovoříme o *pravých etických dilematech*.
- Při konstruování morálních pravidel a rozhodování dilemat postupujeme buď od velkých teorií (top-down), od praxe (bottom-up) nebo se pokoušíme postupnou revizí konfliktních norem dosáhnout jejich koherence (reflexivní rovnováha)

Aplikovaná etika se zaměřuje na formulaci pravidel specifických určité praxi a poskytuje nástroje, jak řešit morální dilemata. K tomu slouží rozhodovací modely, které zaručují strukturovaný, racionální proces rozhodování.

Oddíl 2

Specifické rozhodovací modely: může novinář
lhát?

Jak se vytváří rozhodovací model pro mediální etiku?

Mechanismus toho, jak se od obecné filozofické myšlenky či hodnoty dostaneme ke konkrétnímu rozhodovacího modelu si demonstrujeme na příkladu klamání/lži.

Co to je rozhodovací model?

Rozhodovací model je nástroj, který umožňuje jednotlivcům nebo skupinám dojít k rozhodnutí nad komplexními či morálními problémy. Jeho cílem je zpřehlednit rozhodovací proces, rozčlenit jej na menší části, které umožní v jednotlivých krocích (často formulovaných jako otázky) vyřešit dílčí problémy a formulovat tak ospravedlněné a promyšlené řešení. Rozhodovací modely lze použít i k analýze, tedy zpětnému rozboru určitého případu na prvky rozhodovacího procesu.

Položme si tedy modelovou otázku:

Může novinář používat nepoctivé
prostředky, tedy lhát?

Filozofický problém — Immanuel Kant

V obecné rovině lze říci, že cítíme požadavek "nelhat" či "mluvit pravdu" jako obecně přijímaný. Jde tedy o projev sdíleného rozumu (*common sense* nebo *common decency*).

Zakladatel osvícenské teorie morálky, Immanuel Kant, formuloval požadavek nelhat jako imperativ vycházející ze samotné podstaty lidství — lidské důstojnosti. Pokud lžeme, snižujeme hodnotu svou i toho, komu lžeme.

Jiní filozofové považují rovněž požadavek neklamat za důležitý, ale ne vždy jde o povinnost *prima facie* [viz slovníček](#). Například William David Ross nadřazuje pravdomluvnosti imperativ neškodit druhým nebo dodržovat závazky; otevírá se ale cesta k tomu za jistých okolností uznat lež jako morálně ospravedlnitelnou. Ale kdy?

Obecný model — Sissela Bok

Známý rozhodovací model filozofky Sissely Bok je zaměřen na ospravedlnění *klamání*. Dostane-li se člověk do situace, v níž je nucen oklamat druhého, měl by si položit tyto otázky:⁶

- 1 Existují nějaké alternativní podoby jednání, které by umožnily vyhnout se lži?
- 2 Jaké morální důvody ospravedlňují lež, jaké existují protiargumenty?
- 3 Co by o takové lži řekla veřejnost složená ze soudných osob?

Příklad

Novinář může získat kompromitující informace na vlivného oligarchu. Všechny ostatní možnosti už vyčerpal, zvažuje vydávat se za někoho jiného. V jeho prospěch hovoří veřejný zájem, proti tomu imperativ poctivosti a pravdivosti. Domnívá se, že jeho novinářskou legendu veřejnost přijme jako daň za to, že naplní svoji roli hlídacího psa demokracie.

⁶Bok, Sissela. *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. 1978.

Žurnalistický model — Warren G. Bovee

Warren G. Bovee na základě úvah Sissely Bok vytvořil rozhodovací model, který je již specifický pro žurnalistickou procesi. Zabýval se otázkou, jestli *účel svěťí prostředky*. Navrhuje položit si při rozhodování tyto otázky:⁷

- 1 *Jsou zvolené prostředky skutečně špatné nebo morálně zlé?* — odlišit morálně špatné prostředky od pouze nepopulárních, nevkusných apod.
- 2 *Je účel skutečně dobrý?* skutečné dobro
- 3 *Je pravděpodobné, že prostředky povedou k danému cíli?*
- 4 *Lze dosáhnout stejného dobra použitím jiných prostředků?*
- 5 *Je zamýšlené dobro jasně a nezpochybnitelně větší než použité morálně špatné prostředky?*
- 6 *Projde jednání využívající morálně špatné prostředky veřejným testem?* — prostředky je potřeba ospravedlnit před veřejností – a to včetně ochoty o jejich volbě diskutovat, přijímat kritiku apod.

⁷Bovee, Warren G. "The End Can Justify the Means—But Rarely". 1991.

Limity specifických rozhodovacích modelů

- jsou založeny na teoriích "středního rozsahu", kdy usilují abstraktní filozofický problém naroubovat na konkrétní profesní otázku — nereagují tak na konkrétní případ či událost, ale obecný imperativ
- jsou limitovány co do *přesnosti* a *šíře*, protože formulace konkrétních otázek neumožní flexibilitu odpovídající praxi
- i když jsou svojí formou "odškrtávání položek" velmi praktické, znemožňují porozumět kontextu a sociálním souvislostem konkrétního problému, ale vrací nás k uvažování nad abstraktními východisky a často nedostatečně vymezenými, spíše intuitivně chápanými principy (např. objektivita či veřejný zájem v žurnalistice).

prima facie znamená latinsky "na první pohled". Ve filozofii morálky se používá pro označení fundamentálních povinností či hodnot, které vyplývají z ustrojení člověka a není třeba je "dokazovat". Obdobně v právu se požaduje doložení prima facie důkazů, například při vraždě, že člověk skutečně zemřel, existuje vražedná zbraň apod.

skutečné dobro je pojem, který v etice označuje dobro spojené se samotnou podstatou naší existence, se sociálním ustrojením člověka, s lidstvím, s rozvojem jeho potenciálu (Varga) — například ochrana slabého či nevinného, pravdomluvnost atd. Je třeba skutečná dobra odlišit od takových dober, které vyplývají pouze z naší touhy.

Oddíl 3

"Obecný model" Ralpha Pottera

Kdo byl Ralph B. Potter?

Ralph B. Potter Jr., profesor sociální etiky na Harvard Divinity School. Vystudovaný teolog, presbyteriánský duchovní, věnoval se problematice křesťanské etiky. Na konci 60. let se podílel na založení Hastingsova centra pro bioetiku (<https://www.thehastingscenter.org>), jedné z prvních institucí zaměřených na aplikovanou etiku. Publikoval řadu knih, např. *War and Moral Discourse*.

*Zájem aplikované etiky "...podporovat etický diskurz se bude rozvíjet jen do té míry, jak se morální diskuze osvědčí v praxi jako efektivní prostředek k vedení chování a usmířování konfliktů." ... "V případě polemiky mezi stranami bojujícími za různé druhy politiky mají být etikové nápomocni tím, že vyslídí zdroje neshody a učiní je zřejmými."*⁸

Praktická morální dilemata

Potterův přístup k aplikované (sociální) etice vychází z praktického hlediska. Abstraktní teorie (middle axioms), které se profesionálové a profesionálky učí na školách, nejsou dostačující pro řešení konkrétních situací. Etikové mají pomáhat vyjasňovat argumenty a přispívat k racionální a usmířující diskuzi o morálních problémech.

⁸Potter Jr., Ralph B. *The Logic of Moral Argument*. 1972, s. 107-108.

Co jsou překážky v morální diskuzi?⁹

- 1 Každá ze stran rozumí odlišně empirickým faktům. Je potřeba nalézt sdílené postupy (*procedury*) k testování a korekci soudů na základě *explicitních* kritérií
- 2 Neshody vycházejí z neempirických "faktů" determinujících širší kontext rozumnění - hodnot, ideálů. Zde je těžší stanovit sdílené procedury.
- 3 Diskutující mají odlišné závazky (*loajality*) – mohou být spojeni s rozmanitou škálou skupin a případů, k nimž se vztahují (politické strany, etnické skupiny, církve, jsou obětí násilí apod.).
- 4 Diskutující používají jiný modus etického uvažování, čili odlišným způsobem posuzují, které argumenty jsou relevantní. To vychází i z velmi vágního pojetí "etiky".

Pozor!

Potter se věnoval křesťanské sociální etice, proto je jeho argumentace spojena s problémy teologie. Pro aplikaci do sekulární etiky tyto vztahy opomíjíme.

⁹Potter Jr., Ralph B. *The Logic of Moral Argument*. 1972, s. 108-109.

Příklad

Diskutujme například nad situací, kdy si známý novinář při moderování hlavní zpravodajské relace na médiu veřejné služby v prvních týdnech invaze Ruska na východní Ukrajinu připne na klopou ukrajinskou vlajku. Shodneme se na faktech (jde o agresi?), hodnotách (mají být novináři nestranní, anebo podporovat ideály?), procedurách uvažování (jde nám o princip, důsledky - např. ztráta důvěry, nebo o ideální představu novináře?) i závazcích (vlastenectví, Ukrajina jako spojenec, historická zkušenost)?

Charakteristické rysy Potterova přístupu

- 1 Kritizuje představu, že je možné vzít abstraktní principy a aplikovat je na realitu
- 2 Morální hodnocení je diskuze různých stran, má dialogickou povahu
- 3 Etikové jako profesionálové na etiku mají v takových morálních diskuzích vyjasnit nezřejmé prvky argumentace, a to *fakta, o kterých se mluví, hodnoty, které diskutující zastávají, morální teorie, jimiž se řídí, a vztahy ke komunitám či událostem (loajality), jímž jsou zavázáni*
- 4 Tyto prvky se uplatňují souběžně, nejde o lineární model
- 5 Cílem je usmíření konfliktu vedoucí k formulaci politiky (policy)

Clifford G. Christians

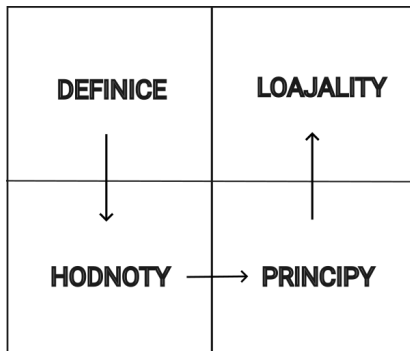

Zdroj: journal-
ism.missouri.edu

Clifford G. Christians navázal na Potterovu argumentaci a rozvinul ji do rozhodovacího modelu, který představil v knize *Media Ethics*.^a Christians patří mezi nejvýznamnější postavy oboru. Působí na University of Illinois at Urbana-Champaign jako profesor žurnalistiky a mediálních studií, dříve řídil tamější Institute of Communication Research a redigoval časopis *Critical Studies in Media Communication*. Zabývá se odkazem francouzského anarchisty Jacquese Ellula, vedl odborný žurnál zaměřený na jeho dílo.

^aChristians, Clifford G. et al. *Media Ethics: Cases and Moral Reasoning*. 2024.

"Potter Box"

Obrázek 1: Diagram dle C. Christianse

Christians et al. definují "Potter Box" jako čtyřdimenzionální rozhodovací model založený na Potterově analýze. Neslouží již k rozboru morální kontroverze, ale k *rozhodování, jak jednat*.

Jakými kroky dosáhneme rozhodnutí?

- 1 *Empirická definice problému* – co nejlépe popsat událost a její kontext
- 2 *Vymezení hodnot*, které lze za fakty nalézt. Čeho si cenili aktéři?
- 3 *Vymezení principů*, kterými se aktéři řídili, tedy způsob uvažování, na jehož základě se rozhodujeme
- 4 *Vymezení loajalit*, kterým se aktéři cítí být zavázáni – komunity, jichž jsou součástí¹⁰

Na základě těchto kroků se konstruuje konkrétní policy. Jde o model *cyklický*, čili po definování závazků ke komunitám se vracíme k hodnotám a principům a hledáme ty, jež jsou konformní se zájmy těchto skupin.

¹⁰Christians, Clifford G. et al. *Media Ethics: Cases and Moral Reasoning*. 2024, s. 15-17.

Příklad

Jak mají média informovat o masové střelbě na škole? Vyjděme z reálného příkladu střelby na FF UK v prosinci roku 2023 a rozdělme si uvažování do příslušných kroků:

- 1 Popíšeme fakta: střelba, mrtví, důsledky, které to mělo pro univerzitní komunitu, ale i politický kontext, pochybnosti o činnosti policie, veřejnou diskuzi o pochybení médií.
- 2 Identifikujeme hodnoty – veřejný zájem (lidé mají právo vědět, co se stalo), bezpečnost (je třeba dbát pokynů policie, vlády?), trauma obětí, truchlení, soukromí.
- 3 Můžeme na případ nahlížet třeba pohledem *etiky péče*
jaké známe etické teorie? – nikoliv nestrannost a odstup, ale soucit a starost o dobro společenství
- 4 Identifikujeme závazky aktérů k nvoinářské komunitě, ke společenství obětí

Docházíme tedy k soudu, že média mají pečovat o zhojení sociálního i individuálního traumatu, neuveřejňovat jména či soukromí obětí bez souhlasu, nezjitřovat rány.

"Nestačí jen pečlivě brát v potaz každý z kroků Potter Boxu, je potřeba jej chápat jako organický celek. Není to jen soubor izolovaných otázek, ale propojený systém. Potter Box poskytuje mechanismus ke spojení faktů, hodnot, principů a loajalit, na jehož základě můžeme vyslovit ospravedlněné rozhodnutí."

"Když se zabýváme hodnotami, které lidé vyznávají, a identifikujeme naše loajality před vynesemím rozhodnutí, zohledňujeme zvyky komunity. Ale tyto sociologické záležitosti Potter Box zmírňuje tím, že se odvolává na explicitní etický princip. Bez toho by naše závěry nebyly morálně ospravedlněné."¹¹

¹¹Christians, Clifford G. et al. *Media Ethics: Cases and Moral Reasoning*. 2024, s. 18.

Pozor!

Potterův/Christiansův rozhodovací model vychází ze *sociální etiky*, čili jeho cílem je začlenit morální rozhodování do sociálního kontextu. Proto kladou oba autoři důraz na loajalitu ke komunitám. Tito autoři chápou člověka nikoliv jako izolované, autonomní individuum, ale živou bytost prožívající emoce, vztahy a sympatie. Sociální etika se zároveň zabývá sociálními problémy a zkoumá sociální podmínky jednání i jak lze morálním rozhodováním tyto podmínky měnit.

Korektní aplikace jejich modelů se tak nezamýšlí pouze nad tím "co chtěli" aktéři, ale vždy si všímá sociálních podmínek i důsledků jednání jejich jednání a usiluje o vylepšení stavu, případně překonání strukturálních příčin špatného jednání.

Analogií tohoto přístupu je normativní teorie společenské zodpovědnosti nebo participativní přístupy k médiím, které chápou profesionalitu v dialogu se společností či vyloučenými společenstvími.

Výkladový slovníček k tématu

loyalty pojem neoznačuje pouze loajalitu v úzkém slova smyslu, ale obecně podporu nebo věrnost; lze jím označit například i boj za práva utiskovaných nebo vzájemnou podporu obětí nějaké katastrofy

middle axiom obecně: princip středního rozsahu, který umožňuje přemostit velké morální teorie a praxi; specificky: pojem Josepha Oldhama, který označuje sekulární principy slučitelné s křesťanskou teologií a slouží jako "most" mezi křesťanským myšlením a okolním světem

policy pojem označující většinou vládní nebo hospodářskou politiku; v etice se používá pro označení principů jednání, které přijme nějaká organizace

Oddíl 4

Ke kritice Potter Boxu: Kristen Swain

Kristen Alley Swain

Zdroj: olemiss.edu

Kristen A. Swain ve svém článku *Beyond the Potterbox*^a navrhla kritické přepracování Christiansova modelu. Využila pro to teorii morálního vývoje podle Lawrence Kohlberga, kterou integrovala do rozhodovací struktury. Swain vystudovala žurnalistiku a mediální studia, odborně se věnuje komunikaci velkých veřejných problémů (environemntální krize, zdraví apod.), mediální etice i public relations. Působila v praxi a spolupracovala se soukromým sektorem i neziskovkami. Je docentka na The University of Mississippi.

^aSwain, Kristen A. *Beyond the Potter Box: A Decision Model Based on Moral Development Theory*. 1994.

*"Potter Box (...) nebere v potaz několik kritických faktorů. Například nenabízí cestu k vyřešení případů konfliktu povinností, ani nevyzývá člověka, který se rozhoduje, aby prozkoumával možnost potrestání nebo jiné důsledky. I když jej vede k tomu, zvolit si loajalitu, nezahrnuje utilitářský systém, který by vážil potřeby, zájmy a práva zainteresovaných lidí nebo hodnotil možné důsledky. I když Potter Box vyzývá toho, kdo se rozhoduje, aby spoléhal na morální filozofii, naznačuje, že lidé, kteří jsou ve svých volbách nejmorálnější, následují jenom jeden princip. To není realistické ve světle toho, jak jsou mnohá dilemata komplexní. Tento model navíc neintegruje více principů."*¹²

K úvaze

Zmíněné nedostatky je možné zmírnit i v původním Potter Boxu tím, že ve třetím kroku otestujeme více etických teorií a vybereme nikoliv tu, která se nám nejvíce hodí, ale která nejlépe řeší daný konflikt hodnot – minimalizuje nerozhodnost.

¹²Swain, Kristen A. *Beyond the Potter Box: A Decision Model Based on Moral Development Theory*. 1994, s. 5.

Co to je Kohlbergova teorie mravního vývoje?

Americký vývojový psycholog Lawrence Kohlberg (1927–1987) popsal šest hypotetických stádií, kterými prochází člověk ve svém mravním vývoji.

- 1 *prekonvenční stádium* — orientace na trest a později orientace na odměnu
- 2 *konvenční stádium* — být hodným dítětem, později dodržovat řád a zákon ("právní pozitivismus")
- 3 *postkonvenční stádium* — (cca 15 % lidí) orientace na společenskou smlouvu, naposledy stádium univerzální etiky – na základě vlastního rozumu dospíváme k principům ve prospěch lidstva

Pozor!

Kohlbergova stádía kopírují klasickou kantovskou představu postupného dospívání jako objevování univerzálního, autonomního rozumu. Kritici jako byla Carol Gilligan nebo Robert L. Selman upozorňovali především na to, že Kohlberg podceňuje či opomíjí sociální aspekt (empatii, gender).

Index morálního vývoje lidí v médiích

Kohlbergovi následovníci vyvinuli měřicí nástroj nazvaný DIT (Defining Issues Test) a aplikovali jej na různé profese (dospělí obecně=40):¹³

Profese	Medián P-skóre
Teologové/filozofové	65.1
Lékaři	49.2
Novináři	48.1–48.68
Právníci	46
Mariňáci	41.6
Lidé z byznysu, resp. reklamy	38.13, resp. 31.64
Vězni	23.7

¹³Coleman, Renita a Wilkins, Lee. "Moral Development: A Psychological Approach to Understanding Moral Decision Making". 2020, s. 54.

Rozhodovací model Kristen A. Swain

- 1 *definování dilematu* — v čem spočívá konflikt principů či hodnot?
- 2 *identifikace stran* — kdo je v dilematu zainteresovaný a jaké má zájmy?
- 3 *vytvoření systému zodpovědnosti* — do úvahy jsou zapojeny i názory, postoje a kritika zainteresovaných lidí (nejen jejich zájmy)
- 4 *aplikace teorie morálního vývoje* — je třeba:
 - vyhnout se trestání
 - určit loajalitu a spravedlivou výměnu
 - vážit interpersonální očekávání
 - zhodnotit organizační konformitu a hodnoty
 - provést analýzu práv a nákladů/zisků
 - tvorba univerzálního principu a pečující reakce
- 5 *srovnání alternativ* — je zvolená alternativa skutečně morální? (test kategorického imperativu)
- 6 *implementace rozhodnutí* — testování strategického plánu
- 7 *vytvoření policy*

Příklad

Uvažujme, že se novinář octne v situaci, kdy vedení média ovlivňuje jeho práci ve prospěch vlády. Má to veřejně říci? Dilema profesní integrity a nestrannosti/neangažovanosti. Novinář si uvědomí, koho všeho se problém týká (veřejnost, vláda, management, kolegové), jaké mají zájmy. Diskutuje s různými aktéry a tříbí se pohled na věc. Nakonec uvažuje, zda jeho veřejné vystoupení nepovede k něčí škodě, bude-li spravedlivé a odpovídá-li očekávání, je v souladu s žurnalistickými hodnotami, má na ně právo a důsledky nebudou horší než náklady. Bude se zajímat o to, jak může jeho rozhodnutí postihnout kolegy, blízké, ovlivnit důvěru v média. Mohl by se tak zachovat každý? Zvažuje alternativy a poučí se, jak podobá vystoupení fungovala v minulosti. Nakonec se rozhodne vystoupit ve svém pořadu a vyjádření si pečlivě připraví na základě výše uvedené rozvahy.

Tento příklad vychází ze skutečné situace, veřejného vystoupení slovenského novináře Michala Kovačiče v pořadu Na telo televize Markíza.

Oddíl 5

Zdroje

Použité zdroje I

- Beauchamp, Tom L. "The Nature of Applied Ethics". In: *A Companion to Applied Ethics*. Ed. R. G. Frey a Christopher Heath Wellman. Blackwell, 2005, s. 1–16.
- Bok, Sissela. *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. New York: Pantheon Books, 1978.
- Bovee, Warren G. "The End Can Justify the Means—But Rarely". In: *Journal of Mass Media Ethics* 6.3 (1991), s. 135–145. DOI: 10.1207/s15327728jmme0603_1.
- Coleman, Renita a Lee Wilkins. "Moral Development: A Psychological Approach to Understanding Moral Decision Making". In: *Toward a discipline of social ethics: essays in honor of Walter George Muelder*. Ed. Lee Wilkins a Clifford G. Christians. 12. vyd. New York a London: Routledge, 2020, s. 43–58.
- Davis, N. Ann. "Moral Dilemmas". In: *A Companion to Applied Ethics*. Ed. R. G. Frey a Christopher Heath Wellman. Wiley-Blackwell, 2005, s. 487–497.

Použité zdroje II

- Christians, Clifford G. et al. *Media Ethics: Cases and Moral Reasoning*. 12. vyd. Routledge, 2024.
- McConnell, Terrance. "Moral Dilemmas". In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Ed. Edward N. Zalta a Uri Nodelman. Spring 2024. Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2024.
- Potter Jr., Ralph B. *The Logic of Moral Argument*. Ed. Paul Deats Jr. 12. vyd. Boston: Boston University Press, 1972, s. 93–114.
- Swain, Kristen A. *Beyond the Potter Box: A Decision Model Based on Moral Development Theory*. 1994. URL: https://e-docs.eplo.int/phocadownloadpap/userupload/aportinou-eplo.int/Beyond_the_Potter_Box_A_Decision_Model_B.pdf.
- Varga, Andrew. *On Being Human: Principle of Ethics*. New York: Paulist Press, 1978.